

ТРАНСФОРМАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

TRANSFORMATION OF THE ADMINISTRATIVE JUDICIARY OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHALLENGES: IMPLEMENTATION OF EUROPEAN STANDARDS FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS

Вітвіцький С.С., д.ю.н., професор,
заслужений юрист України,
ректор

Донецький державний університет внутрішніх справ
orcid.org/0000-0002-4884-1883

Куракін О.М., д.ю.н., професор
професор кафедри державно-правових дисциплін
Донецький державний університет внутрішніх справ
orcid.org/0000-0002-0274-6530

У статті досліджено процеси адаптації адміністративного судочинства України до сучасних глобальних викликів, зумовлених поєднанням збройної агресії та євроінтеграційного курсу держави. Авторами запропонована концептуальна модель «трикутник викликів», яка дозволяє аналізувати діяльність адміністративних судів крізь призму взаємодії міжнародних зобов'язань, національної безпеки та технологічного прогресу.

Доведено, що імплементація принципів «належного врядування» через Закон України «Про адміністративну процедуру» ліквідує залишки радянської управлінської культури та запроваджує процедурну справедливість як самостійну підставу для судового захисту. Обґрунтовано, що посилення дискреційних повноважень держави в особливий період не нівелює міжнародні стандарти. Ключовим інструментом балансування між військовою необхідністю та правами людини визначено трискладовий тест Європейського суду з прав людини, який стає «золотим стандартом» аргументації судових рішень, одним із центральних механізмів запобігання авторитаризму та свавілля. У статті стверджується, що імплементація міжнародних стандартів пропорційності дозволяє судам вимагати від влади доказів того, що обрані засоби обмеження прав є найменш обтяжливими для людини серед усіх можливих для досягнення воєнної мети. Такий підхід забезпечує збереження європейської ідентичності правової системи України навіть у режимі екстремальних правових обмежень.

Визначено роль системи «Електронний суд» як засобу забезпечення безбар'єрності та безперервності правосуддя для вразливих груп населення (ВПО, біженців) в умовах руйнування інфраструктури.

Автори констатують, що Україна де-факто перетворилася на глобальний «правовий полігон», формуючи нову теорію «стійкого правосуддя» та «права високої інтенсивності», що в майбутньому стане базовою моделлю для демократичних країн у стані загрози.

Наукове значення роботи полягає у верифікації міжнародних стандартів пропорційності та недискримінації в екстремальних умовах сучасності. А практичне значення публікації визначається можливістю використання наведених алгоритмів для дорожньої карти реформування юстиції під час вступу до ЄС. Це забезпечить «м'яку посадку» національного законодавства в міжнародне та європейське правове поле, мінімізуючи помилки при гармонізації адміністративних процедур. Україна при цьому постає не лише споживачем міжнародних стандартів, а й їхнім активним контрибутором, створюючи прецеденти для майбутніх посібників Європейського суду з прав людини.

Ключові слова: адміністративне судочинство, міжнародні стандарти, європейські стандарти, права людини, європейське право, трискладовий тест, воєнний стан, євроінтеграція, цифровізація правосуддя, належне врядування, «трикутник викликів», воєнний стан.

The article examines the processes of adaptation of the administrative justice of Ukraine to modern global challenges caused by the combination of armed aggression and the European integration course of the state. The authors propose a conceptual model «triangle of challenges», which allows analyzing the activities of administrative courts through the prism of the interaction of international obligations, national security and technological progress. It is proven that the implementation of the principles of «good governance» through the Law of Ukraine «On Administrative Procedure» eliminates the remnants of the Soviet administrative culture and introduces procedural justice as an independent basis for judicial protection. It is substantiated that the strengthening of the discretionary powers of the state in a special period does not level international standards. The key instrument for balancing between military necessity and human rights is the three-part test of the European Court of Human Rights, which becomes the «gold standard» of reasoning in court decisions, one of the central mechanisms for preventing authoritarianism and arbitrariness. The article argues that the implementation of international standards of proportionality allows courts to demand from the authorities evidence that the chosen means of restricting rights are the least burdensome for a person among all possible ones to achieve a military goal. This approach ensures the preservation of the European identity of the legal system of Ukraine even in the regime of extreme legal restrictions.

The role of the «Electronic Court» system as a means of ensuring barrier-free and continuity of justice for vulnerable groups of the population (IDPs, refugees) in conditions of infrastructure destruction is determined.

The authors state that Ukraine has de facto become a global «legal testing ground», forming a new theory of «sustainable justice» and «high-intensity law», which in the future will become a basic model for democratic countries under threat.

The scientific significance of the work lies in the verification of international standards of proportionality and non-discrimination in extreme conditions of modernity. And the practical significance of the publication is determined by the possibility of using the above algorithms for the roadmap for reforming the justice system during accession to the EU. This will ensure a «soft landing» of national legislation in the international and European legal field, minimizing errors in the harmonization of administrative procedures. At the same time, Ukraine becomes not only a consumer of international standards, but also their active contributor, creating precedents for future manuals of the European Court of Human Rights.

Key words: administrative justice, international standards, European standards, human rights, European law, three-part test, martial law, European integration, digitalization of justice, good governance, «triangle of challenges», martial law.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Сучасний етап розвитку української державності характеризується безпрецедентним поєднанням двох глобальних процесів: необхідністю відсічі збройній агресії в умовах воєнного стану та форсованим курсом на повноправне членство в Європейському Союзі. У центрі цих трансформацій опинилося адміністративне судочинство як основний інструмент захисту людини від свавілля суб'єктів владних повноважень. Конвергенція національної судової практики з міжнародними стандартами (зокрема, практикою Європейського суду з прав людини та стандартами Ради Європи) сьогодні є не лише вимогою євроінтеграційного процесу, а й ключовим запобіжником проти деградації правових інститутів у період екзистенційних загроз.

Для того, щоб теоретичний фундамент публікації мав прикладне значення, необхідно деталізувати архітектуру викликів, перед якими постала українська адміністративна юстиція. Перехід від загальних декларацій про імплементацію стандартів до конкретних судових алгоритмів найкраще ілюструє концептуальна модель, яку ми пропонуємо визначити як «трикутник викликів».

Ця модель дозволяє розглядати діяльність адміністративних судів не у вакуумі, а в епіцентрі взаємодії трьох потужних сил: міжнародних зобов'язань, національної безпеки та технологічного прогресу. Кожна вершина цього трикутника створює власну зону напруженості, де суддя має знайти баланс, не порушуючи базовий принцип верховенства права. Розглянемо детальніше кожен із цих векторів, щоб зрозуміти, як міжнародні стандарти трансформуються під впливом сучасної української реальності:

1. Адаптація до європейського правового простору. Україна перебуває на етапі активних переговорів про вступ до ЄС, однією з ключових вимог яких є реформа юстиції та забезпечення «належного врядування» (good administration) – адміністративне судочинство є головним фільтром, через який держава перевіряє законність своїх дій. Без імплементації стандартів ЄС інтеграція у європейську правову систему неможлива;

2. Правосуддя в умовах воєнного стану, який створює безпрецедентний тиск на адміністративне право. Держава отримує широкі дискреційні повноваження (військові адміністрації, мобілізаційні заходи, обмеження власності), що викликає гостру потребу у науковому обґрунтуванні меж втручання держави у права людини. Наука має відповісти на питання: де закінчується «військова необхідність» і починається свавілля, яке має бути зупинене адміністративним судом відповідно до практики Європейського суду з прав людини;

3. Глобальні процеси та сталий розвиток. Увесь світ спостерігає за українським досвідом як за унікальним кейсом цифрової трансформації юстиції (LegalTech) та захисту прав людини під час масштабної війни. Імплементація міжнародних стандартів (таких як право на доступ до суду в умовах окупації чи руйнування інфраструктури) формує новий глобальний стандарт «стійкого правосуддя». Україна сьогодні, де-факто, створює нову практику для міжнародного права, що буде вивчатися десятиліттями.

Отже, актуальність запропонованої тематики зумовлена необхідністю розв'язання фундаментального правового парадоксу: як забезпечити непохитність міжнародних стандартів захисту прав людини в системі, що змушена функціонувати в режимі екстремальних правових обмежень та потребою формування нової доктрини адміністративного судочинства, яка б дозволила Україні зберегти статус правової держави в умовах воєнного стану та одночасно виконати зобов'язання щодо гармонізації національного законодавства із правом ЄС. Це, зокрема, вимагає переосмислення принципів пропорційності, пра-

вової визначеності та належного врядування як запобіжників проти дискримінації та порушення прав людини в особливий період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання імплементації міжнародних стандартів у національне право досліджували такі вчені, як В. Бевзенко, О. Кузьменко, Р. Куйбіда та інші. Проте, динаміка змін, спричинена воєнним станом та нові вимоги статусу кандидата у члени ЄС, створюють прогалини у розумінні того, як саме адміністративні суди мають балансувати між державною безпекою та індивідуальними правами в умовах обмеженого ресурсу та підвищеного ризику дискримінації. Відповідно, українська адміністративно-правова доктрина перебуває у стані активної трансформації: дослідники поступово переходять від констатації факту запровадження воєнного стану до глибокого аналізу «стійкості правосуддя» та його здатності відповідати стандартам ЄС навіть у кризових умовах.

Вчені підкреслюють, що імплементація стандартів ЄС в адміністративне судочинство – це не просто копіювання норм, а зміна правової культури. «Впровадження загальної адміністративної процедури є одним із найскравіших маркерів реальної європеїзації українського адміністративного права... Закон України «Про адміністративну процедуру» виступає каталізатором оновлення та європеїзації інших фундаментальних аспектів, таких як законодавство про оскарження та галузеве законодавство (податкове, митне)» [7].

Крім цього, більшість досліджень років фокусуються на тому, що воєнний стан не є «правовою пусткою», де права людини нівелюються. Навпаки, роль суду в цей період стає критичною. «Заходи режиму воєнного стану не повинні порушувати основоположні права і свободи людини і громадянина, які не можуть бути обмежені навіть за умов воєнного стану... Визначення «воєнного стану» в чинному законі вимагає перегляду, щоб виключити можливість необґрунтованого обмеження специфічних прав» [5].

Слід зазначити, що глобальні процеси цифровізації також є предметом наукових пошуків і розглядаються як інструмент забезпечення безперервності правосуддя, констатуючи високу адаптивність адміністративних судів через впровадження «електронного суду». В умовах надзвичайно складних викликів українська судова система демонструє високу здатність до адаптації, запроваджуючи нові організаційно-правові механізми та активно використовуючи сучасні технології для забезпечення безперервності правосуддя. Такі заходи не лише дозволяють судам функціонувати під час війни, а й наближають українську судову практику до європейських стандартів.

Наведені вище аргументи та позиції вчених надають підстави стверджувати, що в науковому середовищі сформувався запит на створення «алгоритму стійкості» адміністративного судочинства. Цей алгоритм має поєднувати суворі вимоги EU Acquis із гнучкістю, необхідною захисту суверенітету, що безпосередньо виводить нас на детальне вивчення компонентів нашого «трикутника викликів».

Мета статті полягає у спробі комплексного теоретико-практичного дослідження механізмів імплементації європейських антидискримінаційних та процесуальних стандартів в адміністративне судочинство України крізь призму «трикутника викликів»: вимог євроінтеграції, обмежень воєнного стану та глобальних процесів цифровізації юстиції.

Виклад основного матеріалу. Реалізація євроінтеграційного вектора через впровадження принципів «належного врядування» ставить перед українським судом завдання змістовної перевірки адміністративного акта. Якщо раніше суд часто обмежувався лише формальною перевіркою повноважень органу влади, то імплементація EU Acquis вимагає аналізу дотримання процедурної спра-

ведливості. Зокрема, Закон «Про адміністративну процедуру» закріплює право людини бути почутою до прийняття несприятливого рішення [2]. В адміністративному судочинстві це означає, що порушення процедури органом влади тепер є самостійною підставою для скасування рішення, навіть якщо його суть здається законною. Такий підхід корелює зі стандартами Ради Європи, де право на участь у процедурі є невід'ємною частиною верховенства права.

Проте, перехід до європейських стандартів процедурної досконалості в Україні відбувається не у стабільних умовах, а під тиском воєнної агресії. Це зумовлює необхідність адаптації європейських догм до екстремальних умов воєнного стану, де державний апарат змушений діяти оперативно, іноді обмежуючи класичні процедурні права заради безпекових інтересів.

Саме тут виникає потреба у застосуванні трискладового тесту Європейського суду з прав людини [1], який стає «арбітром» між національною безпекою та правами індивіда. Він є методологічним інструментом, що дозволяє суду визначити, чи було втручання держави у права людини правомірним. В адміністративному судочинстві України ці тести стали «золотим стандартом» обґрунтування судових рішень, особливо коли мова йде про конфлікт між приватним інтересом та вимогами національної безпеки.

Найбільш фундаментальним є Трискладовий тест (The Three-Part Test), який застосовується до статей 8-11 Конвенції (право на приватність, свободу вираження поглядів, зібрань тощо). Окрім загального трискладового тесту, в адміністративних справах часто використовуються вузькопрофільні алгоритми: «дискримінаційне ставлення», «правомірні очікування».

У контексті «трикутника викликів», ці тести доводять, що воєнний стан не скасовує тест на пропорційність. Навпаки, чим більше обмежень впроваджує держава, тим ретельніше адміністративний суд має застосовувати ці критерії, щоб зберегти європейську ідентичність правової системи України.

Адміністративні суди стикаються з викликом: як оцінити «необхідність у демократичному суспільстві» таких заходів, як примусове відчуження майна або обмеження доступу до публічної інформації? Науковий аналіз свідчить, що імплементація міжнародного стандарту в цьому контексті полягає у відмові від автоматичного пріоритету держави. Суд має вимагати від влади доказів того, що обраний засіб був найменш обтяжливим для людини серед усіх можливих для досягнення воєнної мети. Цей баланс інтересів є критично важливим для запобігання трансформації правового режиму воєнного стану в інструмент системної дискримінації.

У той же час, фізичні обмеження, спричинені війною (руйнування інфраструктури, міграція мільйонів громадян), могли б зробити судовий захист недоступним, якби не глобальний тренд цифрової трансформації. Цифровізація адміністративного судочинства виступає не просто технічним покращенням, а стає гарантією дотримання ст. 6 Європейської конвенції прав людини щодо доступу до правосуддя [1]. Розвиток системи «Електронний суд» та легітимізація дистанційних засідань дозволяють імплементувати міжнародні стандарти рівності для найбільш вразливих груп – внутрішньо переміщених осіб та громадян за кордоном. Це створює нову парадигму «правосуддя без кордонів», де технологія нівелює географічні перешкоди, створені війною.

Логічне поєднання цих трьох чинників – процедурної європеїзації, безпекової адаптації та цифрової стійкості – дозволяє стверджувати, що в Україні формується унікальна модель адміністративної юстиції. Вона не просто копіює західні зразки, а перевіряє їх на життєздатність у найбільш складних умовах сучасності. Такий синтез

дозволяє вийти на підсумкові висновки щодо майбутнього українського правосуддя.

Висновки. Відповідно до практики Європейського суду з прав людини, принцип «належного врядування» покладає на державні органи обов'язок діяти вчасно, належним чином і послідовно. Це корелює з нормами чинного вітчизняного законодавства щодо обов'язкового обґрунтування адміністративного акта, що робить процедуру прозорою та мінімізує корупційні ризики навіть у складних умовах перехідного періоду.

Аналіз реалізації євроінтеграційного вектору доводить, що впровадження принципу належного врядування через Закон України «Про адміністративну процедуру» є не просто технічним кроком, а впровадженням міжнародних та європейських стандартів. З такою позицією погоджуються вітчизняні дослідники, які стверджують, що Закон України «Про адміністративну процедуру» ліквідує «радянський спадок» управлінської сваволі, де держава була апіорі правою [7] та створює надійний фундамент для подолання дискримінації у відносинах «людина-держава», забезпечуючи прозорість та прогнозованість адміністративних дій.

У свою чергу, воєнний стан не нівелює міжнародні зобов'язання України, а лише загострює потребу в судовому контролі за пропорційністю дій влади. Застосування «тестів Європейського суду з прав людини» адміністративними судами є головним механізмом запобігання авторитаризму. Обґрунтування цього висновку базується на тому, що правовий режим воєнного стану [3] допускає тимчасові обмеження прав, але не скасовує дію міжнародних та європейських стандартів. Як зазначає О. Коренцов, адміністративні суди де-факто застосовують «доктрину стримування», перевіряючи, чи було втручання у права людини «нагальною суспільною потребою» [5]. Наприклад, у справах про примусове вилучення майна суди апелюють до Першого протоколу Європейської конвенції прав людини, вимагаючи дотримання «справедливої рівноваги» між інтересами оборони та правом власності. Це підтверджує, що міжнародний стандарт пропорційності є дієвим запобіжником проти дискримінації за ознакою майнового чи соціального стану під час війни.

Цифровізація та безбар'єрність правосуддя стали ключовим фактором реалізації права на суд для постраждалого населення, створюючи глобальний прецедент ефективного правосуддя в умовах збройного конфлікту. Роль цифрових технологій підкріплюється Стратегією цифровізації правосуддя та імплементацією положень Європейської конвенції прав людини щодо права на справедливий суд у контексті фізичної доступності. Вітчизняна адміністративно-правова доктрина доводить, що «Електронний суд» в Україні став формою розумного пристосування, що дозволяє особам з обмеженою мобільністю, ВПО та біженцям реалізовувати право на позов без ризику для життя. Законодавчі зміни до Кодексу адміністративного судочинства України щодо дистанційної участі у засіданнях стали юридичним підґрунтям для формування нового глобального стандарту «стійкого правосуддя», який вивчається Радою Європи як приклад інклюзивності в умовах конфлікту.

Таким чином, імплементація міжнародних стандартів в адміністративне судочинство України в умовах «трикутника викликів» є нелінійним процесом, який визначає стійкість демократичних інститутів.

Синтез наведених аргументів дозволяє констатувати, що цей процес виконує функцію правової стабілізації, яка не дозволяє екстремальним умовам війни зруйнувати демократичний фундамент держави, одночасно готуючи правове поле до повної інтеграції в європейський адміністративний простір.

Крім цього, запропонований напрям пошуків, на нашу думку, має значний науковий потенціал, який виходять

далеко за межі традиційного адміністративного права. Сьогодні Україна стає глобальним «правовим полігоном», де в реальному часі відпрацьовуються сценарії захисту прав людини, які раніше вважалися суто теоретичними: з огляду на глобальну цифровізацію, майбутні дослідження мають зосередитися на тому, як автоматизовані системи прийняття рішень в органах влади корелюють із правом на належне врядування; трансформації адміністративних процедур від статичних (норми мирного часу) до динамічних (норми особливого періоду); глобальна міграція українців створює запит на дослідження екстериторіальної дії адміністративного права.

Наукове значення цих досліджень має фундаментальний характер та безпрецедентне значення для теорії та практики адміністративного права з кількох причин:

– український досвід руйнує класичну дилему «безпека або свобода». Дослідження доводять, що правова держава може залишатися ефективною навіть під час екзистенційної війни. Україна де-факто формує нову теорію адміністративного права в умовах глобальної нестабільності, яка стане базовою для будь-якої демократії, що опиниться у стані загрози. Це перехід від «права мирного часу» до «права високої інтенсивності», де міжнародні стандарти стають не тягарем, а каркасом стабільності;

– вперше в історії згадані вище «тести Європейського суду з прав людини» проходять перевірку масштабним збройним конфліктом у країні з розвинутою правовою системою. Результати українських наукових пошуків та судових рішень стануть основою для майбутніх посібників (Case-law Guides) ЄСПЛ. Світ отримає відповідь на питання: як саме працює «трискладовий тест» при масових евакуаціях, руйнуванні енергосистем чи кібератаках на державні реєстри;

– ці дослідження можуть стати дорожньою картою для реформування юстиції. Вони дозволяють Україні не просто наздоганяти міжнародне співтовариство та ЄС, а й пропонувати власні інноваційні рішення. Наукове обґрунтування імплементації стандартів дозволяє уникнути помилок при вступі до ЄС, забезпечуючи «м'яку посадку» національного законодавства в європейське правове поле.

Отже, безпрецедентність поточної ситуації полягає в тому, що Україна не лише споживає міжнародні стандарти, а й стає їхнім контрибутором. Подальші дослідження у цій сфері мають на меті не просто опис процесів, а конструювання нової архітектури справедливості, де адміністративне судочинство є гарантом того, що жоден глобальний виклик не зможе переважити цінність людської гідності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листоп. 1950 р. (зі змінами та доповненнями): Європейська конвенція з прав людини URL: <https://coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/005> (дата звернення: 18.01.2026).
2. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лют. 2022 р. № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20> (дата звернення: 21.01.2026).
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 21.01.2026).
4. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2024 рік / Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/eu-integration/zvit-pro-vikonannya-ugodi-pro-asociaciju> (дата звернення: 15.01.2026).
5. Коренцов О. В. Межі обмеження прав людини в умовах воєнного стану: адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 2. С. 45–52. DOI: 10.32844/2618-124X.2024.2.7.
6. Судова влада в умовах війни: аналітична доповідь / Проєкт ЄС «Право-Justice». 2024. 84 с. URL: <https://www.pravojustice.eu/reports> (дата звернення: 10.01.2026).
7. Тимошук В. П. Загальна адміністративна процедура як інструмент євроінтеграції України. *Право України*. 2024. № 3. С. 12–28.
8. Цифровізація правосуддя в Україні: стан та перспективи: монографія / за заг. ред. О. С. Юркевича. Львів: Світ, 2025. 212 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 16.12.2025
Дата публікації: 30.12.2025